

Anmeldelser

Torbjörn Aronson, *Konservatism och demokrati. En rekonstruktion av fem svenska högerledares styrelsedoktriner*, Stockholm: Norstedts Förlag, 1990, 308 s.

I modsætning til Danmark er der i svensk statskundskab en rig tradition for ide-analytiske studier, hvor de fremførte argumenter i centrale debatter analyseres. Gode eksempler på denne tradition er Leif Lewins bog om Planhushållningsdebatten (1967) og Evert Vedungs bog om Unionsdebatten 1905 (1971). Torbjörn Aronsons bog knytter sig til denne tradition, men i stedet for en debatanalyse er der her tale om en analyse af konservative partilederes demokratiopfattelser.

Bogens formål er meget ambitiøst. Det angives at være, (1) at rekonstruere og sammenligne »styrelsedoktriner« hos svenske højreledere, (2) at klargøre sammenhængen mellem de svenske højrelederes opfattelser af styreformen (»styrelseskicket«) og deres grundlæggende forestillinger, (3) at relatere de svenske højrelederes doktriner om politisk styre til den konservative idetradition, og (4) på dette grundlag at diskutere den konservative demokratiopfattelses plads i demokratisk teori (p. 13).

Datagrundlaget for undersøgelsen er udvalgte svenske højrelederes forfatter-skab og offentlige udtalelser. Udvælgelsen af partilederne som repræsentanter for det konservative syn på demokrati hviler på en antagelse om, at disse ledere i mindre omfang end andre kan ændre deres grundlæggende synspunkter.

I et noget tungt kapitel udvikles undersøgelsens teoretiske ramme og metode. Demokrati defineres formelt ved tre komponenter: lige og almindelig valgret, flertalsprincippet og medborgerlige rettigheder. En doktrin defineres som en del af en ideologi – konkret den del, der omfatter den politiske styreform – og den opdeles i et grundlæggende og et operativt niveau. Det grundlæggende niveau omfatter dels ideologiske postulater om verden, samfundet og mennesket, og dels grundlæggende vurderinger af ejendomsretten, retssystemet, lighed og ulighed, metoder for ændringer af samfundet mv. Det operative niveau omfatter de mere konkrete normer om styreformer og anvisninger på deres praktiske anvendelse. Det spørgsmål, som Aronson søger at besvare, er herefter, hvordan styrelsedoktrinens operative niveau kan forstås ud fra det grundlæggende niveau i højreledernes ideologi (p. 43). Eller mere simpelt, hvordan hænger deres standpunkter med hensyn til valgretten, flertalsprincippet og de borgerlige rettigheder sammen med deres grundlæggende anskuelser, specielt deres verdensforståelse, samfundssyn og menneskesyn?

Efter et kapitel om svensk forfatningspolitik i 1900-tallet, som danskere, der beskæftiger sig med statskundskab, kan have megen glæde af, analyseres de udvalgte højrelederes standpunkter og anskuelser grundigt og systematisk i hvert sit kapitel. Disse analyser udgør den største del af bogen, og bag dem ligger uden tvivl en meget omfattende og anerkendelsesværdig forskningsindsats. Som ikke-

Anmeldelser

Torbjörn Aronson, *Konservatism och demokrati. En rekonstruktion av fem svenska högerledares styrelsedoktriner*, Stockholm: Norstedts Förlag, 1990, 308 s.

I modsætning til Danmark er der i svensk statskundskab en rig tradition for ide-analytiske studier, hvor de fremførte argumenter i centrale debatter analyseres. Gode eksempler på denne tradition er Leif Lewins bog om Planhushållningsdebatten (1967) og Evert Vedungs bog om Unionsdebatten 1905 (1971). Torbjörn Aronsons bog knytter sig til denne tradition, men i stedet for en debatanalyse er der her tale om en analyse af konservative partilederes demokratiopfattelser.

Bogens formål er meget ambitiøst. Det angives at være, (1) at rekonstruere og sammenligne »styrelsedoktriner« hos svenske højreledere, (2) at klargøre sammenhængen mellem de svenske højrelederes opfattelser af styreformen (»styrelseskicket«) og deres grundlæggende forestillinger, (3) at relatere de svenske højrelederes doktriner om politisk styre til den konservative idetradition, og (4) på dette grundlag at diskutere den konservative demokratiopfattelses plads i demokratisk teori (p. 13).

Datagrundlaget for undersøgelsen er udvalgte svenske højrelederes forfatter-skab og offentlige udtalelser. Udvælgelsen af partilederne som repræsentanter for det konservative syn på demokrati hviler på en antagelse om, at disse ledere i mindre omfang end andre kan ændre deres grundlæggende synspunkter.

I et noget tungt kapitel udvikles undersøgelsens teoretiske ramme og metode. Demokrati defineres formelt ved tre komponenter: lige og almindelig valgret, flertalsprincippet og medborgerlige rettigheder. En doktrin defineres som en del af en ideologi – konkret den del, der omfatter den politiske styreform – og den opdeles i et grundlæggende og et operativt niveau. Det grundlæggende niveau omfatter dels ideologiske postulater om verden, samfundet og mennesket, og dels grundlæggende vurderinger af ejendomsretten, retssystemet, lighed og ulighed, metoder for ændringer af samfundet mv. Det operative niveau omfatter de mere konkrete normer om styreformer og anvisninger på deres praktiske anvendelse. Det spørgsmål, som Aronson søger at besvare, er herefter, hvordan styrelsedoktrinens operative niveau kan forstås ud fra det grundlæggende niveau i højreledernes ideologi (p. 43). Eller mere simpelt, hvordan hænger deres standpunkter med hensyn til valgretten, flertalsprincippet og de borgerlige rettigheder sammen med deres grundlæggende anskuelser, specielt deres verdensforståelse, samfundssyn og menneskesyn?

Efter et kapitel om svensk forfatningspolitik i 1900-tallet, som danskere, der beskæftiger sig med statskundskab, kan have megen glæde af, analyseres de udvalgte højrelederes standpunkter og anskuelser grundigt og systematisk i hvert sit kapitel. Disse analyser udgør den største del af bogen, og bag dem ligger uden tvivl en meget omfattende og anerkendelsesværdig forskningsindsats. Som ikke-

svensker kan det være svært at bevare interessen og koncentrationen på samme høje niveau under hele den detaljerede gennemgang, men den anlagte systematik betyder, at det er let at slå tilbage for at checke oplysninger og karakteristikker.

Mere spændende er de to afsluttende kapitler, hvor forfatteren søger at indfri det angivne formål om at relatere de svenske højrelederes styrelsesdoktriner til den konservative idetradition og diskutere den konservative demokratiopfattelses plads i demokratisk teori.

Først opstilles på en lidt uigennemsigtig måde en typologi, der omfatter seks konservative idetyper (pp. 238-246), og denne typologi anvendes derefter til at klassificere de fem partilederes konservatisme. Ernst Trygger (1857-1943) står for en historicistisk konservatisme, hvor den historiske udvikling fører frem mod det endemål, som realiseres med forfatningen af 1809 med dens magtdeling mellem monarki og en valgt repræsentation. Han har derfor svært ved at acceptere demokratiseringen af styreformen i 1917-1921. Arvid Lindman (1862-1936) og Gösta Bagge (1882-1951) betoner også samfundssynet og den historiske kontinuitet, men står for en traditionalistisk konservatisme, hvor den historiske udvikling ikke har noget givet endemål. Den opsamlede visdom i de eksisterende institutioner er vigtigere end menneskenes fornuft, og forandringer må derfor ske forsigtigt og gradvist. Demokratiet kan godt accepteres, blot det realiseres stille og roligt inden for rammen af de traditionelle politiske institutioner. Gösta Bohman (1911-) står for en mere skeptisk konservatisme, hvor hverken religionen eller traditionen gives nogen dominerende stilling, og hvor menneskets skrøbelighed og manglende viden sættes i centrum. Retssystemet skal sikre forudseelighed og stabilitet, og ejendomsretten fremhæves på grund af dens stabiliserende funktion. Magten bør i demokratiet – ligesom i alle andre styreformer – begrænses for at beskytte borgerne mod magtmisbrug. Borgerrettighederne er helt centrale, og den lige og almindelige valgret giver borgerne et kontrolinstrument over for magthaverne. Demokratiet er således godt i det omfang, det binder folkeviljen! Endelig står Gunnar Heckscher (1909-1987) for en pragmatisk konservatisme, som nok hviler på det samme skeptiske menneskesyn, men i højere grad betoner det nationale fællesskab og den fredelige konfliktløsning, som tilgodeser alle grupper og interesser. Politik er det muliges kunst, og demokratiet er en udmærket ramme, idet flertalsprincippet opfattes mere positivt end hos den skeptiske konservatisme.

Dette kapitel, der opsummerer og nuancerer de forskellige konservatismeopfattelser og deres forhold til demokratiet er efter min opfattelse bogens bedste, selv om det hviler på et lidt uklart grundlag. Derimod skuffer det afsluttende kapitel om »konservativ demokratisyn i perspektiv«. Opsummeringen om de tre komponenter i demokratibegrebet bringer ikke analysen meget videre, relateringen til diskussionen om demokrati som en spænding mellem retsstat og folkesuverænit (jf. Jörgen Hermansson) forekommer noget halvhjertet og uden pointe, og endelig er diskussionen i forhold til Leif Lewins sondring mellem normativister og funktionalister ret overfladisk. Mest interessant i afslutningskapitlet er påpegnelsen af, at de konservative ikke deler funktionalisternes opfattelse af, at massens passivitet kan være noget positivt.

Aronson indleder sin bog med at henvise til Herbert Tingstens teori om, at demokrati kan ses som en overideologi, som både socialister, liberalister og konservative kan enes om. De forskellige ideologier kan enes om, *hvordan* man skal træffes politiske beslutninger (formen), men ikke om, *hvad* man skal beslutte (indholdet). Aronson antyder indledningsvis, at Tingstens tese hviler på liberalismens grundlæggende anskuelse, og at den socialistiske og konservative tilslutning til den demokratiske overideologi bunder i helt andre anskuelse og altså ikke er udtryk for nogen fælles ideologi. Afslutningsvis vender han tilbage til dette tema og fremhæver, at tre af de fire højreledere, der var positive over for demokratiet, afviste den tingstenske sondring mellem form og indhold. Ideologisk er det konservative samfundssyn et ganske andet end det liberalistiske. Samfundet ses ikke som sammensat af enkeltindivider, men som et historisk fremvokset fællesskab. Mennesket ses ikke som rationelt og egoistisk, men som skrøbeligt og med behov for sikkerhed. Aronson mener derfor, at det er svært at tale om en fælles ideologi.

Selv om Aronson har fat i noget centralt i denne kritik af Tingsten, er det et spørgsmål, om han får det væsentligste frem. Han kan have ret i den terminologiske og begrebsmæssige, idet demokratiet er ikke en *overideologi*, der omfatter fælles anskuelse om samfundet og mennesket – men har Tingsten nogensinde hævdet det? Mere væsentligt er det nok, at konservatismen har måttet udvande centrale dele af sin ideologi for blot at kunne acceptere de demokratiske former, der hviler på en lighedspræmis, som strider med den konservative tro på det sunde i ulighed, hierarki og forskelle mellem mennesker; et flertalsprincip, som muliggør ganske pludselige og omfattende brud med overleverede traditioner og institutioner; og individuelle rettigheder, som på ingen måde udspringer af de kollektiver (familien, kirke og nationen), som det konservative samfundssyn hviler på.

Noget andet er så, at også demokratiet er blevet ganske voldsomt ændret (og udvandet) for at kunne blive forenet med liberalismen og for at muliggøre den tværideologiske enighed om de demokratiske former. Her kunne Aronson været kommet videre ved at diskutere i forhold til for eksempel C. B. Macpherson, David Held og Benjamin Barber i stedet for i forhold til de svenske forlæg.

Palle Svensson
Institut for Statskundskab

Christopher Bo Bramsen, *Sydafrika. Kamp eller dialog?* København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1989, 351 s.

Det er en oplagt god idé at udgive en bog om Sydafrika-problemstillingen set fra en dansk synsvinkel. Netop nu, hvor Sydafrika er inde i en dynamisk udvikling, er der behov for en publikation, som placerer spørgsmålet i et længere perspektiv og en bredere sammenhæng. Danmark har som bekendt spillet en meget aktiv rolle i kampen mod apartheid, men der eksisterer ikke på dansk en samlet aktuel fremstilling af problematikens forskellige facetter.